

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

Thinking with Images in Tractatus

Mustafa Bingöl ¹

Erzurum Technical University, Faculty of Letters, Department of Philosophy

ABSTRACT

In the introduction, conceptual analysis of language and thought was tried to be examined. With the title of literary image, the process of placing a subject, which is the subject of the thought, into a structural template was mentioned. The second title, thinking with images, has come to life within the possibilities of language, and some unspeakable concepts are meaningless to be expressed by force in the language. At the same time, it was stated that Wittgenstein was too complex to be influenced by various uses of language. In the third part, it was tried to examine that the word has a complex whole in the level of rules and laws, but the difficulty of having one sign for each word is examined. It was tried to be expressed that discourse is to build power over the word. In the conclusion, Tractatus is a staircase, and imaginative thinking is actually a theorem of the early period.

Key Words: Tractatus, image, language, thought, logic.

ARTICLE INFO

Received: 09.09.2020

Revision received:

13.10.2020

Accepted: 13.10.2020

Published online:

23.10.2020

¹ Corresponding author:

Doctor Lecturer

mustafa.bingol@erzurum.edu.tr

0530 637 82 88

Orcid: 0000-0001-5155-9910

Tractatus'ta İmgelerle Düşünme

Mustafa Bingöl¹

Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

ÖZET

Çalışmanın giriş kısmında dil ve düşüncenin kavramsal analizi yapılarak ilintili noktaları irdelenmeye çalışıldı. Yazınsal imge başlığıyla, düşünceye konu olan nesnenin, yapısal bir şablona oturtulma sürecine değinildi. İkinci başlık olan imgeler ile düşünmenin, dilin olanakları ölçüsünde hayat bulduğunu ve söylenemeyen bazı kavramların ise dilde zorla ifade edilmesinin anlamsız olduğu irdelenmeye çalışıldı aynı zamanda Wittgenstein'in dilin çeşitli kullanımların etkisi altına sokulamayacak kadar karmaşık olduğu ifade edildi. Bu karmaşık yapının ideal yapısını aramak yerine, onda gerçekten varolan şeyi görmek zorundayız. Başka bir deyişle bazı kavramların dilde zorla ifade etmeye çalışmaktansa, dilin özü, neliği araştırılmalı ve dilin olanaklılığı dahilinde hareket edilmelidir. Üçüncü kısım ise sözcüğün kurallar ve yasalar düzleminde karmaşık bir bütüne sahip olduğunu ancak her sözcüğün bir başına bir imleme sahip olmasının zorluğu irdelenmeye çalışıldı. Söylemin ise, sözcüğün üzerinde güç kurmak olduğu ifade edilmeye çalışıldı. Sonuç kısmında ise Tractatus'un bir merdiven işlevi gördüğünü ve imgelerle düşünmenin aslında erken döneminin bir teorisi olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tractatus, imge, dil, düşünce, mantık

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
09.09.2020
Düzeltilmiş Hali Alınma Tarihi: 13.10.2020
Kabul Edilme Tarihi: 13.10.2020
Çevrimiçi Yayınlanma Tarihi: 23.10.2020

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Ünvan

mustafa.bingol@erzurum.edu.tr

0530 637 82 88

Orcid: 0000-0001-5155-9910

Giriş

Ludwig Wittgenstein, erken dönem etkilerinin görüldüğü eseri *Tractatus Logico-Philosophicus*'la felsefi arayışları bitirmenin peşindedir. İki savaş döneminde kaleme alınan eser ile felsefi arayışların sonuçlandığını ve nihai çözümlere kavuştuğunu gösterir. Bu noktada da Wittgenstein inancı açıktır. *Tractatus*'un dil ve dünya arasında kurmuş olduğu temsil bağıntısı, mantık çerçevesinde ele alınmaktadır. Dil ve düşüncenin bu süreçte, söylenebilen ve söylenemeyen arasında sıkışmış olduğunu görebiliriz.

Tractatus'ta imgelerle düşünme, temsil teorisinin bir varyantıdır. İmge, “dışarıdaki nesnelere temsil eden, onlarla belirli birtakım görsel benzerlikleri olan zihinsel resim” dir (Cevizci, 2010: 854). İmge, gerçek ya da gerçektışı bir şeyi zihinsel ortama nesne diye getirmesi olarak ifade edilebilir. Bu zihinsel sürecin işleyişi düşünmenin konusunu oluşturur şöyle ki geleneksel açıdan bakıldığında, imgelerin düşünmeyle yakından ilintisi olduğu kabul edilir ve bir sözcüğünün anlamının zihne konu olması için onun görsel açıdan benzerinin yani imgesinin zihne aktarılması gerekir (Cevizci, 2010: 855). Tüm bu süreçleri içine alan dil ve düşüncenin işleyişine bakalım:

İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşmaya dil (language) denir (Akalin, 2009: 526). Dil, belirli ve standart anlamları olan sözcüklerden ve bir iletişim yöntemi olarak kullanılan konuşma formlarından meydana gelen yapı ya da bütündür. Birbirleriyle karşılıklı olarak, sistematik bir ilişki içinde bulunan ve sözcük düzeyinde uzlaşım yoluyla oluşan bir anlama sahip olan birimlerden meydana gelen sisteme dil adını vermekteyiz. Ayrıca duyguları, düşünceleri ve seçimleri açıkça göstermeyi mümkün kılan her türlü işaret sistemi olarak dil, bilinç içeriklerini, duyguları, arzuları, düşünceleri tutarlı bir anlam çerçevesi ya da modeli içinde ifade etme yolu ya da yöntemi olarak da tanımlanır (Cevizci, 2010: 448).

Dilin bir nesneyi ifade edebilmesi için öncelikli olarak nesnenin düşünülmesi gerekir. Tanımlarda da gösterildiği üzere dil için bir yoğunlaşma süreci gerekmektedir. Böylelikle bir taslak halini alan düşünce, nihayetinde dilsel olarak ifade edilebilir. Zihnimizde oluşturduğumuz düşünce sistematığı bir anlamda kurgu ve inşadır. Bu bağlamda düşündüğümüz zaman bilginin düşüncede ortaya çıktığını ve bunu ifade etme biçiminin de dil olduğunu görmekteyiz.

Düşüncelerimizin sürekli dil içinde geçmesi onu berraklaştırdıktan sonra gerçekleştirir. İçimizdeki bulanıklıklar söz dediğimiz kalıplar aracılığıyla dile konu olur yani düşüncemize konu olan şeylerin daha açık hala gelmesi dil ile mümkündür. Aynı olayın iki farklı görüntüsü olarak ifade edilen düşünme ve dili, bir saymamız şundandır: Her düşünce bir anlatım biçimi bulmaya ve bu anlatım biçimi içinde kalıplaşmaya çalışır (Akarsu, 1998: 37).

Wittgenstein, *Tractatus*'un önsöz kısmında eserinin önemini şu ifade ile açıklar: “Düşünceler ne kadar iyi dile getirilmişse, o kadar büyük olacaktır” (Wittgenstein, 2013: 13). Dilin bir nesneyi yansıtmadan önceki hali gerçekten çok önemlidir ve bu önem aslında içsel konuşmayı yansıtmaktadır. Bir nesnenin dile gelmeden önceki hali bir tasavvur şeklinde meydana gelir. Bunu çok iyi yansıtmaya çalışan düşünür imge kavramını belirginleştirmek ister. Bu bağlamda, *Tractatus*'ta imgeler ile düşünmenin olanaklarına bakmak yerinde olacaktır.

I. Yazınsal İmge

Almanya'da yayınlamış olan “*Fischer Edebiyat Sözlüğü*” nün “*İmgesellik*” adlı maddesine bakıldığında; Yunanca *eikon* ve Latince *imago* sözcüklerinden kökenlenen imge, İngilizce ve Fransızcada ise *image* sözcüğüyle karşılır. Almancada imge için çoğunlukla *image* ve *bild* kavramları kullanılır. Türkçede bu durum *imaj* olarak karşımıza çıkar ancak imajsallaştırma gibi ünsüz biriktirmesinden dolayı imge kavramının kullanımı daha yaygındır

(Kula, 2012: 60). Bir ad bir şey yerine geçer, bir başkası da bir başka şey yerine, aralarında da bağlantılıdır, böylece -canlı bir resim gibi- olgu bağlamını kurup ortaya çıkarlar. İmge kavramını zihinsel resim olarak düşündüğümüzde, bu dile konu olmadan önceki süreçtir. Wittgenstein'in gayesi dilsel çözümlerle felsefi doğrulara ulaşmaktır. İşte burada asıl gaye dile geçmeden önce zihinsel sürecin tam olarak uygulanmasıdır. Tractatus'ta "genel resim teorisinin dünyanın yapısal çözümlenmesinden hemen sonra ve uygun birer yapısal biçim kazandırılarak dünyanın karşısına konulacak olan düşünce ve dilin incelenmesine girişilmeden önce ortaya konulması kesinlikle keyfi bir tercih değildir" (Utku, 2014: 74). Böyle bir durumda düşünceye konu olan nesne, yapısal bir şablona oturtulmak istenir daha sonra ise dile geçişi sağlanabilir. Bu şablona oturtulmak istenen imgeler, bir sınır çizimine tabii tutulmalıdır ki bu söylenebilen ile söylenemeyen arasındaki ayrımıdır. Bu durum şununla açıklanabilir: Dil ve Nöro-Linguistik Programlama terminolojisinde sıkça kullanılan "çerçeveler" ile açıklamak yerinde olacaktır: herhangi bir olayı çevreleyen, bilişsel bağlamlar dediğimiz çerçeveler oluşturdukları alan ölçüsünde yorumları önemli ölçüde etkileyebilmektedirler (Dilts, 2014: 37). Bu bağlamda istenen sonucun öncüllemesi ve tüm dikkati üzerine çekmesi için çerçevenin dışı önemsenmeyecektir. Ancak çerçevenin dışının atıl duruma düşürülmesinden daha çok önem atfedilerek konunun imlenmesi olarak görülebilir.

Çerçeve Dışında Kalan

Konular

Wittgenstein'in sınır çizmesi de dünyanın dışında kalanları önemsizleştirmek veya onları kabullenmemek olarak görülmemelidir çünkü önem atfedeceği noktayı berraklaştırma gayesi taşımaktadır. Tractatus'ta tasarımının nesnesini açıklamasına bakalım:

2.171 *Tasarım, biçimine sahip olduğu her gerçekliğin tasarımını kurabilir.*

2.172 *Kendi tasarım kurma biçiminin tasarımını ise kuramaz tasarım; onu serimler.*

2.173 *Tasarım, nesnesini, dışarıda durarak ortaya koyar (durduğu nokta onun ortaya koyma biçimidir), bu yüzden de tasarım nesnesini doğru ya da yanlış olarak ortaya koyar.*

2.174 *Ama tasarım, kendisini, kendi ortaya koyma biçiminin dışına koyamaz (Wittgenstein, 2013: 25).*

Çerçevenin sınırında durmak çerçevenin içini temsil etmek olarak düşünülebilir. Çünkü "Tasarım, nesnesini, dışarıda durarak ortaya koyar (durduğu nokta onun ortaya koyma biçimidir), bu yüzden de tasarım nesnesini doğru ya da yanlış olarak ortaya koyar" (TLP 2.173) (Wittgenstein, 2013: 25). Çerçevenin içinde olan nesnenin ifade edilmesi açısından bakıldığında sınırda durmak onu açıklamak için önemlidir fakat sınır çizme nesneyi önemsemek adına yapılmaz şöyle ki daraltma yöntemiyle söylenemeyenin alanına müdahaleden uzaklaşmak gayesi taşıyabilir.

Wittgenstein'in imgeleri düşünce ve dilin ürünü olarak düşünmesini Von Wright'ın anekdotunda görebiliriz: Doğu Cephesi'nde bir dergi okurken, bir otomobil kazasının olası sonuçlarını betimleyen bir resim görür. Dergideki olası durumları şematik yapıda sunan resimler aslında önermelerin bir tanımı olarak hizmet ettiğini düşünür. Bu analogi, Wittgenstein'in bir önermenin resmi olarak düşündüğü imgeyi dünya ile resim arasındaki benzerlikten dolayı onu düşünmeye itmiştir (Utku, 2014: 77). Yazınsal imgenin bu görüş ile anlaşılabilirliği açıktır çünkü bir kazanın olası durumlarını şeklen ortaya koymak bizleri dilin

döküldüğü kalıba yani yazıya götürecektir. Tam tersinden bakıldığı zaman bu kazanın durumlarını dergiden okumak zihinsel sürece tabii olmak için bir şekilde yani imgeye dönüşecektir. Tekrar Tractatus'a dönelim:

4.5 *Şimdi, en genel tümce biçimini vermek olanaklı gözüktüyor: yani herhangi bir im dilinin tümcelerinin öyle bir betimlemesini vermek ki, her olanaklı anlam, betimlemenin uyduğu bir simge yoluyla dile getirilebilsin, betimlemenin uyduğu her simge de bir anlamı dile getirebilsin, yeter ki adların imleri uygun olarak seçilmiş olsun.*

Açık ki, en genel tümce biçiminin betimlenmesinde, bunun yalnızca özsel olan yanı betimlenebilecektir, - yoksa bu, işte, en genel olmazdı.

Bir genel tümce biçiminin varolduğu, şu yolla kanıt bulur ki, biçimi öngörülemez (yani, kurulamayacak) hiçbir tümce olamaz. Tümcenin genel biçimi şudur: Bu, böyle böyledir (Wittgenstei, 2013: 85).

“Bu, böyledir” ifadesi resim ile resimlenen şeyin uyuşmasıdır. Buradaki gaye resim ile resimlenen şey arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bir açıklık getirmektir. Yazınsal imgelerin gerçekliği yansıtmadığı bu gibi durumlar dil felsefesinin konusu olacak ve *Tractatus*’un asıl amacını ortaya koyacaktır. Bunu daha iyi ortaya koymak adına mobilyalar ile döşenmiş bir odanın resmini bir tuvale geçirmek renklerin aktarılması olarak düşünülmemelidir. Çünkü sarı sandalye ile kırmızı kitap yansıtmak tuvale sarı ve kırmızı rengi aktarmak değildir. Bu iki renk tuvalde yanyana bulunması yetmemektedir çünkü bir şekilde bürünerek bulunması gerekir (Utku, 2014: 83). Aristoteles’ten sonraki zamanların en büyük mantıkçısı kabul edilen Friedrich Ludwig Gottlob Frege’nin ilginç benzetmesi bu konuya açıklık getirebilir: Bir teleskop yardımı ile aya baktığımızda ayı değil teleskopun lensi üzerine yansıyan imgeleri görürüz. Teleskopun durumunda bir değişiklik olmadıkça imgeler aynı kalacaktır. Aynı şekilde ay nesnel gerçekliği yansıttığı için lense yansıyan imgeler de bu nesnelğin bir parçası olacaktır. Söz konusu imge, hiç kimsenin bakmasına ihtiyaç duymadan da varlığını devam ettirecektir. Ancak teleskopa bakan gözlemcinin algıladığı imge, öznel olacaktır (Cevizci, 2010: 1049). Bu durum aynı anlamın farklı şekilde algılandığını ve kişiden kişiye değişebileceğini gösterir. Fakat ay için aynı şey söylenemez nesnelliği içerdiği ve onu yansıtan lensteki durum da imge olarak nesnel olacağı açıktır.

Yazınsal imge bağlamında baktığımızda zihne konu olan nesnelere dile yansıdıkları açıktır ancak bu yansıma süreci bireysel açıdan değişiklik gösterir. Bu durumu dışarda bırakarak nesnenin imge olarak algılanması ve nesne ile uygun olması gerekmektedir. Böylelikle imgenin nesnelliğinden söz edebiliriz. İmgenin nesnelliği açısından yetersizlik olsa bile solipsizmi tanımlamak yoluyla Wittgenstein’in konuyu dilsel iletişim bağlamında çözmeye çalışıyor olması onu realizme daha yakın kılar ve sorunun temel odak noktası olan “ben” sadece dünyayı algılamının temel ögesi olarak ele alınabilir.

II. İmgeler ile Düşünmek

Wittgenstein, dilin çeşitli kullanımların etkisi altına sokulamayacak kadar karmaşık olduğunu görmüştür. Bu durumdan dolayı dil, felsefe için gerekli saf ve apaçıklıktan uzaktır. Bu karmaşık yapının ideal yapısını aramak yerine, onda gerçekten varolan şeyi görmek zorundayız (Altuğ, 2013: 149). Başka bir deyişle bazı kavramların dilde zorla ifade etmeye çalışmaktansa, dilin özü, neliği araştırılmalı ve dilin olanaklılığı dahilinde hareket edilmelidir. Bu sayede felsefe için bir çabadan söz edilebilir. Bu bağlamda Kanadalı düşünür Ron Burnett’in “İmgeler Nasıl Düşünür” adlı eserindeki bulgulara göz atmak yerinde olacaktır. Düşünür daha çok güncel konular ve teknolojinin ilerleyişinden bahseder çünkü ona göre imgeler, yaşam koşullarının ve teknolojinin gelişimine koşul olarak değişiklik gösterir. 11 Eylül 2001 saldırısının imgeleri kuşatır hale geldiği açıktır (Kula-II, 2012: 63). Bu saldırının görüntüsü bir imgesel şekilde bürünmüştür ve bu imge daha sonrasında parçalara ayrılır. İmgelerin bu bağlamda

sadece bir şekli ifade etmekten daha çok yeni şekillere bürünmesi ve farklı anlamlara evrilmesi olağandır. Dünyanın karmaşıklığı veya Tractatus'un anlaşılmasız kılınması dilsel ifadelerin imgelere dönüşmesi esnasında yeni parçacıklara ayrılması olarak düşünülebilir.

İmgelerin en yalın halini fotoğraflarda görebiliriz. Bu yalın hali onu o şekilde bırakmaz çünkü her imge dilsel-kültürel öge gibi birikimlidir. Böylelikle imgeler üst üste yığılarak anlamın katmanlaşmasına yol açar (Kula-II, 2012: 65). Tıpkı bu durum Frege'nin benzetmesinde can bulur şöyle ki teleskoptan ayı seyreden birisi lense yansıyan imgeyi görür. Ancak bu imge gören ve görme olasılığı olan her bir kişinin düşüncesinde yeni imgelere yol açacaktır. Öte yandan, imgeler, insanların bedensellik anlayışlarına dayanır çünkü imgeler, "insanlarla konuşur" ve görme eylemi "bedenin hem içinde hem de dışında olmak demektir" (Kula-II, 2012: 65). Tıpkı Wittgenstein'in dilinin sınırlarını çizirken kişiyi dünya ile uzay arasında bir yere kişiyi konumlandırması gibidir. Böylelikle kişi düşüncesine konu olacak nesneyi dışardan görmelidir. İmgelerin buradaki rolleri kendilerini bir hizmete sunmaktır yani parçalar halinde görünen nesnelerin bir bütüne sahip olması ve yeni kalıplara yön vermesidir.

Burnett, haklı olarak imgelerin katkısıyla, tarihin yeniden inşa edilebileceğini dile getirmiştir. Bedenin ve zihnin içinde yer alan imgeler, olayları betimlemenin yanısıra olaylarla beraber varolurlar (Kula-II, 2012: 65). Olaylar ile beraber varılmaktan kasıt sadece o anı betimlemek değil o ana ilişkin dokuları da yansıtmaktır. 11 Eylül saldırısı için imgesellik eşittir ancak onu zihinlere taşıyan şeyler ise dokulardır. Böylelikle bu imgenin vahşet olarak algılanması ne yazık ki çok uzaktır. Tıpkı tuvalde yer alan resim, bakan kişi için yeni anlamlara ve yorumlara yol açması gibidir. Böylelikle fotoğraf etrafındaki "konuşma ve söylem ağı" (Kula-II, 2012: 65) giderek genişleyecektir. Konuşma ve söylem ağı söylemi dilin gücünü gözler önüne serer ve Nermi Uygur'un "Dilin Gücü" adlı eserinin sunuş yazısında bunu destekler niteliktedir: "Dilin güçlü etkisi kültür varlığının her yanında kendini duyurur: Toplum, din, edebiyat, tarih, bilim, eğitim gibi kültürün her yöresi en iç öğelerine dek zorunlukla dilin damgasını taşır. Yönü, amacı, kapsamı, başarısı ne olursa olsun, insanın yürüttüğü görünür-görünmez tüm yollar dilden geçer. Çepeçevre insan varoluşunun anakoşuludur dil" (Uygur, 2012: 7) Düşüncenin ürünü olan dil ve imgelerin anlam kazandığı düşünce arasında yer alan imgelere bu anlamda çok geniş açılardan bakılabilir. İnsanın varoluşunun ana koşulu olan dilin bu güçlü yapısı, insanı anlamak ve anlamlandırmak içinde rol oynayacaktır ve böylelikle güncel bakışlarımızın şekillenmesinde ve yeniden oluşturulmasında başat rol oynayacaktır.

Tekrardan *Tractatus*'a döndüğümüzde: "Böylelikle, kolayca, en temel karıştırmalar çıkar ortaya (bütün felsefe bunlarla doludur)" (Wittgenstein,2013: 39). Wittgenstein'in asıl gayesi dilin hangi koşullarda belirli bir anlam sunacak olmasıdır. Bu gayesi felsefi dilin kötülükten uzaklaştırarak köklerini temizlemektir.

Düşünce ile söylenilebilenin uyumlu olması hususunda Tractatus'a bakalım:

5.6 *Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler.*

5.61 *Mantık dünyayı doldurur; dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır.*

Mantıkta, bu yüzden, şunu söyleyemeyiz: Dünya da bu bu var, şu yok.

Bu çünkü, görünürde, bazı olanakları dışarıda bırakabildiğimizi varsayar ve bu da öyle olamaz, çünkü o zaman mantığın, dünyanın sınırlarının ötesine geçmiş olması; yani, bu sınırlara öteki yandan da bakabiliyor olması gerekirdi.

Düşünemediğimizi, düşünemeyiz; o zaman, düşünemediğimizi söyleyemeyiz de (Wittgenstein, 2013: 133-135).

İmgesellik, söylenilebilen ile söylenemeyen arasındaki ilişkinin ürünü olduğu ortaya çıkar bunun yanı sıra düşünemediğimizi düşünemeyiz ve doğal olarak düşünemediğimizi de söyleyemeyiz. Bu durum düşünülebilen ama söylenemeyen şeylerin olabilirliği açısından bir sorundur. Wittgenstein'in bütün çabası düşünülebilen ama iletişim bağlamında karşısındakine tam olarak algılanabilecek bir biçimde söylenemeyen şeylerdir. David Hume'u bu konuda bir çıkış bulmuştur şöyle ki: Tümel ya da temel kavramların her bireyin zihninde aynı imgelemi

oluşturup oluşturamadıklarının asla bilinmeyecek olmakla beraber benzer şekilde algılanmasındaki sözleşme ile iletişime devam edebilmekteyiz.

Wittgenstein'in temel sorunu düşünceye sınır çizmeye çalışırken çıkmaza düşmesidir çünkü düşünceye sınır çizmek düşünülemezine de vakıf olmak anlamına gelecektir. Bu bağlamda dil ve düşüncenin eş sayılması aynı zamanda dilin uygulama alanına dair söylenebilecek şeylerin, düşünce içinde geçerli olacağını ifade etmeye çalışır (Utku, 2014: 108). Düşünülenden söylenebilene; söylenebilenden söylenemeyene bu yolla bilinemeyene geçiş söz konusudur.

III. Sözcüğün İmlemi Üzerine

Sözcük söylemler, düzenleyiciler, kurumlar, kurallar, kuruluşlar, kural koyucu kararlar, yasalar, bilimsel sözcükler, felsefi, ahlaksal ve öğretilerden oluşan karmaşık bir bütüne bağlıdır (Kula-II, 2012: 142). Söylem ise, sözcüğün üzerinde güç kurmaktır. Sözcük, bu erkin peşinden sürüklenecektir tabii ki bu durum Wittgenstein'in dilin güçlüğüne ifade etmesiyle ilintilidir.

Wittgenstein'in deyişiyle, yaptığım her şey herhangi bir yorumla ilintili olarak bir kurala indirgenir mi? Cevabın hayır olması olasıdır çünkü her yorum bir kural ile bağdaştırılamaz. Bu bağlamda her sözcüğün bir başına bir imleme sahip olması beklenemez (Kula-I, 2012: 172). Bu durum bir kural çerçevesinde yapılmak istenirken, imkânsız olduğu ortaya çıkacaktır. Belirli bir tepkinin sonuçları hakkında konuşurken “şu sonuç çıkabilir” veya “tepkisi şöyledir” diye kalıplar ararız ancak her zaman için bu göstergeleri görmemiz olanaksızdır. Şöyle olabilir bu tepkiler sonucunda ortaya çıkan alışkanlıklardan bahsedilebilir ve bu durum genel bir yargıya ulaşmamızı engelleyecektir.

Wittgenstein'in erken dönem eseri *Tractatus*'un mantık düzleminde bir sisteme sahip olması dil üzerinde bir genelleştirme amaçladığını ifade etmemize olanak tanır. Önermenin, bir resme sahip olması ölçüsünde bir şey söylenebileceğini ve önermenin gerçekliğin resmi olduğunu ifade etmesiyle de önermenin anlaşılmasının mümkün olduğunu Wittgenstein ifade eder (Utku, 2014: 149). İletişim sırasında güdülen amaç, anlama dayalı bir işlev taşımaktadır.

3.323 *Gündelik dilde, sık sık, aynı sözcüğün farklı tarzda imlediği- yani, farklı simgelere bağlandığı- görülür, ya da farklı tarzda imleyen iki sözcüğün, tümcede dışsal olarak aynı tarzda kullanıldığı.*

Böylelikle, “dır” sözcüğü, tümleşik olarak, eşitlik imi olarak ve varoluşun dilegetirisi olarak kullanılır; “varolmak”, “yürümek” gibi geçişsiz fiil olarak; “özdeş” de sıfat olarak kullanılır; “birşey” üzerine konuşuruz, ama, “birşeyin olup-bitmesi”nden de söz ederiz.

“Esmer esmerdir” tümcesinde – ilk sözcük bir özel isim, ikincisi bir sıfat- bu sözcükler yalnızca farklı imlemlere sahip değildir, bunlar farklı simgelerdir (Wittgenstein, 2013: 39).

Bu ifadeler dilbilgisi açısından genel bir kural gibi düşünülebilir. Ancak bu durumun ortaya çıkması kullanımında görülebilir. Wittgenstein'in şu açılımları bunu destekler niteliktedir: Kavrama sırasında yapılan şeyler, “gelecekteki kullanımı nedensel ve deneyimsel olarak belirlemez” ancak bu kullanım “tuhaf bir biçimde ve herhangi bir anlamda” güncelliğini korumaktadır (Kula-I, 2012: 172). Kısacası bir sözcüğü anlamak demek onun içeriğini doldurmakla aynı şeyi ifade etmeyecektir. Bu durum o sözcüğün kullanımına bağlı olarak imleyecektir.

Dilsel ereğin dil kullanımına içkinliği noktasında dil oyununa yaklaştığı açıktır. Bu bağlamda dil oyunlarının davranışlara yaklaştığı da belirginleşir (Kula-I, 2012: 172). O halde her bireyin dil kullanımında bir oyunun içinde olduğunu ifade etmemiz yanlış olmayacaktır. Wittgenstein'in anlatmak istediği şeylere baktığımızda: bir heyecan veya duygunun anlatımı, bir nesnenin betimlenmesinden farklı bir dil oyununa işaret etmesi halidir. O halde fiziki nesne ile

duygunun dilbilgisi düzleminde buluşma hali ayrı olacaktır (Hadot, 2011: 73). Çünkü *Tractatus*, mutlak anlamda ifade edilmeyeni dil oyunu alanına itmektedir. Wittgenstein'in bir dili anlamak için kurallar bütünü oluşturması ve bunun dışındakileri ele almaması bu oyundan uzaklaşmak olarak düşünülebilir.

Sonuç ve Tartışma

Wittgenstein'in erken dönem eseri *Tractatus*'u, bir merdiven gibi düşünmüştür ve bu şekilde kullanmıştır. Mantıksal önermelerin bu eserde yer alması ve geç döneminde görülmemesi bu durumu destekler niteliktedir. *Tractatus*'ta dil düzleminde hareket ettiği düşünülürse ve üzerinde konuşulmayan alanda susmalı öğretisi aslında kendisinin bunlara sadık kalmadığı gösterir. Çünkü dilin sınırları içinde bir sınır çizmesi onun dışına çıkması hali bu söylemlerini olumsuzlamıştır. Bunun yanısıra bu sınırın dışında kaldığını düşündüğü metafizik, din, etik, sanat gibi konular hakkında ise "dilegetirilemeyen vardır gene de. Bu kendisini gösterir, gizemli olandır o." (TLP 6.522) (Wittgenstein, 2013: 171) söylemiyle bunları kabul etme noktasına gelir.

Felsefenin bir dil etkinliği olduğunu ifade eden Wittgenstein, etkinlik olarak kalmasının nedenini ise konuştuğu alanın saçma olma durumundan kaynaklandığını düşünür. Aynı zamanda saçma olan şeylerin de saçmalıkları saptamaya yarayacağını ifade eder. Bu saçmalıklar sadece inanca dayalı önermeler oldukları için uzak durmayı tercih eder. Çünkü inanca dayalı önermeler ile ilgilenmediğini veya susma metafiziği yaptığını söyleyebiliriz. Felsefi iddialarında, hakiki felsefe problemlerinden uzak olduğunu ve bu problemleri çözme noktasında boşa kürek çekildiğini düşünür. Tüm bu uğraşların aslında dilsel karışıklıkların bir varyantı olduğu açıktır.

Felsefe etkinlikten uzaklaşarak dilsel önermeleri aydınlatmalı ve bu şekilde mantıksal bir dil düzleminde hatalar gün yüzüne çıkarılmalıdır. Böylelikle geçmiş dönemdeki filozofların konuşulmayan noktasındaki söylemlerinde yaptıkları hatalara düşülmeyecektir. Dilin sınırlarında bir aydınlatma ile bu hatalar giderilebilir.

Wittgenstein için *Tractatus*'ta dili bir mahalle olarak düşünür ve bu noktada daki temel sorununda her mahallenin kendi içinde farklılıkları barındırması olarak düşünür. Bu farklılıklar bizi dil oyunlarının yaşam alanına sürükler. Felsefecinin rolü ise gece bekçisidir ve aydınlatma işi ona devredilmiştir. Bu aydınlatma görevi sayesinde düşünceye sınır çizemediği için dile sınır çizmeye koyulur ve bu sayede dilsel karmaşıklıklar çözülerek asıl gayenin çözümüne geçilebilir yani mistik olanın. Wittgenstein düşünceye sınır çizmek gibi bir gaye taşımamıştır çünkü düşünceye sınır çizmek gibi bir derdi yoktur ona göre istediğini düşünebilirsin ama anlatamadığın senin kalmalıdır. Yani hem anlatamıyorsun hem de kanıtlıyamıyorsun ve bunlar da yetmezmiş gibi anlatamadığın şey üzerinden kurallar tayin etmeye çalışmak kargaşanın asıl sebebidir.

Kaynakça

- Akalın, Hzl. Ş. (2009). *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, 3. Baskı. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Altuğ, T. (2013). *Dile Gelen Felsefe*, 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cengiz, Ç. (1997). “Wittgenstein’da Dil ve Felsefe İlişkisi”, *Felsefe Arkivi*, s.141-157.
- Cengiz, Ç. (1999). “Logico-Philosophicus’un Temel Özellikleri”, *Felsefelogos*, C: 2, s.177-193.
- Cevizci, A. (2010), *Felsefe Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*, 7. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- Dilts, R. (2014). *Dil İllüzyonları*, 5. Baskı. (A. Volkan Çubukçu, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hadot, P. (2011). *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, 2. Baskı. (M. Erşen, Çev.), İstanbul: Doğubatı Yayınları.
- Kula, O. (2012), *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kula, O. (2012), *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-II*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (2016), *Felsefe ve Dil (Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma)*, Bilge Kültür Sanat.
- Soykan, Ö.N. (2006), *Wittgenstein (Yaşamı Felsefesi Yapıtları)*, MVT Yayıncılık.
- Utku, A. (2014). *Wittgenstein*, 2. Baskı, Ankara: Doğubatı.
- Uygur, N. (2012). *Dilin Gücü*, 6. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*, 7.Baskı. (O. Aruoba, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.